

Kirja-arvostelu
Pohjola, Atlantti, maailma
Janne Mäkiranta

Kalle Kananojan ja Lauri Tähtisen toimittama teos *Pohjola, Atlantti, maailma. Ylirajaisen vuorovaikutuksen historiaa 1600-1900 luvuilla* esittää tapaustutkimusten avulla Pohjolan valtioiden pitkän ja monimuotoisen vuorovaikutuksen Atlanttin alueen kanssa. Samalla teos tuo esiin ylirajaisuuden merkitystä historiantutkimuksessa.

Pohjolan ja Atlanttin ylirajainen historia

Varhaismoderni Atlantti on perinteisesti ollut suurten merivaltojen taistelutanner, jossa kolonialismi ja orjakauppa näyttelevät pääosaa. Suomalaisten historiantutkijoiden tekemä kokoomateos *Pohjola, Atlantti, maailma* pyrkii liittämään pienet pohjoiset maat mukaan tähän Atlanttin suureen peliin luomalla monipuolisten tapaustutkimusten avulla syvemmän kuvan Atlanttin ja Pohjolan vuorovaikutuksesta. Skandinaavien ja suomalaisten siirtolaisuudesta merten taakse on kirjoitettu paljon ja tuskin Tanskan ja Ruotsin siirtomaaseikkailutkaan kenellekään täysin tuntemattomia ovat. Teoksen anti ei olekaan näiden tuttuja aiheiden yksityiskohtaisemmassa kuvauksessa vaan ylirajaisessa näkökulmassa, joka pyrkii tuomaan kansallista historiankirjoitusta monipuolisemman kuvan eri toimijoista ja tiloista. Lisäksi teoksen tapaustutkimukset tuovat esiin monia vähemmän tunnettuja pohjolan ja Atlanttin vuorovaikutuksen teemoja, kuten kasvi- ja eläintieteellinen tutkimus, esineiden liike sekä aatteiden ylirajainen kehitys.

Kokoelman toimittaneiden Kalle Kananojan ja Lauri Tähtisen mukaan teos osoittaa, että varhaismoderni Atlantti ja Pohjola olivat lähtökohtaisesti ylirajaisia tiloja. Tämä antaa kuitenkin tarpeettoman vaatimattoman kuvan kirjan sisällöstä. Toimijoiden ja tilojen ylirajaisuus ei ehkä ole enää itsessään tutkimustulos, sillä se on muuttunut jonkinlaiseksi itsestäänselvyydeksi historiantutkimuksessa. Tämä näkyy onneksi kirjan tapaustutkimuksissa, jotka eivät pelkästään pyri osoittamaan eri toimijoiden ylirajaisuutta, vaan pohtivat sen merkitystä, rajoitteita ja erilaisia ilmenemismuotoja. Tämä monipuolisuus on eittämättä artikkelikokoelman suurin vahvuus. Tapaustutkimukset pureutuvat kaupankäyntiin, yrittäjyyteen, ideoiden muodostumiseen, tieteelliseen tutkimukseen, identiteettien rakentumiseen ja esineiden liikkeeseen. Monipuolisten aiheiden lisäksi tutkimukset tuovat paikoitellen piristävästi esiin ylirajaisuuden vaihtelevan merkityksen. Esimerkiksi Victor Wilsonin tutkimuksessa Saint-Barthelemyn ruotsalainen

Kirja-arvostelu
Pohjola, Atlantti, maailma
Janne Mäkiranta

vapaasatama kuvataan yhtäältä merkittävänä kauppasaartojen kiertäjien satamana Karibialla, toisaalta Ruotsin valtiolle ja ruotsalaisille varsin merkityksettömänä siirtomaana. Myös Leila Koivusen tutkimuksessa tulee esiin Suomen ja Kongon aktiivinen vuorovaikutus esineiden keräilyssä, mutta lopulta nämä esineet ajautuvat Kansallismuseon varastoon pois suomalaisten historiasta. Koivusen esineitä käsittelevä tutkimus sekä Laura Hollstenin eläinten toimijuutta pohtiva artikkeli tuovat myös piristävää vaihtelua pääasiassa ihmisten toimintaa käsitteleviin tutkimuksiin. Myös teoksen muut tapaustutkimukset tarjoavat mielenkiintoisia esimerkkejä Pohjolan ja Atlanttin vuorovaikutuksesta ja parhaimmillaan myös hyviä analyyseja ylijärjestyksen merkityksistä. Vaikka artikkelit sortuvat paikoitellen turhan seikkaperäiseen kronologiseen kuvailuun, joka saattaa puuduttaa yleisemmistä teemoista kiinnostuneen lukijan, teos on kokonaisuudessaan hyvin kirjoitettu ja varsin miellyttävää luettavaa.

Kokoelma kuuluu mitä ilmeisimmin Atlanttin historian ja globaalihistorian tutkimusperinteisiin, joita Kalle Kananaja ja Lauri Tähtinen esittelevät johdannossa. Johdanto on varsin kattava ja sen kautta aiheeseen perehtymätönkin saa otteen näistä verrattain uusista tutkimusperinteistä. Ansioksi voidaan lukea myös se, että Atlanttia tutkimuskohteena ei oteta annettuna, vaan sen merkitystä historiantutkimuksellisenä kokonaisuutena pohditaan ja verrataan esimerkiksi globaalihistoriaan. Onko Atlanttin tutkimus hyvä tapa ottaa huomioon sitä ympäröivien kansojen ylijärjestyksen historia vai onko se vain kapea näkökulma lähtökohtaisesti ylijärjestyksen maailmaan? Tämä Atlanttin historian problematisointi on siinä mielessä onnistunut, että se saa lukijan todella epäilemään moisen kokonaisuuden tutkimisen mielekkyyttä. Sitä suurempi on kuitenkin hämmennys, kun tästä problematisoinnista huolimatta Pohjolan Atlantti todetaan mielekkääksi tutkimuskohteeksi ilman suurempia perusteluita. Myös globaalihistoria vaikuttaa jäävän pois tässä vaiheessa, mikä herättää kysymyksen teoksen nimestä. Itselleni jäi lopulta hieman epäselväksi, millä tavalla maailma liittyy teoksen teemaan tai tapaustutkimusten aiheisiin. Näin ollen lukija siirtyy johdannon jälkeen tapaustutkimuksiin hieman sekavassa mielentilassa, vaikka aluksi luulikin päässeensä perille Atlanttin historian keskeisistä kysymyksistä.

Kokonaisuutena teos on kuitenkin oivallinen tutkimus ylijärjestyksen vuorovaikutuksesta erityisesti monipuolisuutensa ansiosta. Ainoastaan kattavampaa pohdintaa esineiden, teknologian ja muun ei-inhimillisen merkityksistä jää kaipaamaan. Nämä ovat historiantutkimuksen alalla nousevia suuntauksia sekä keskeisiä ylijärjestyksen ja liikkeen historiallisessa tarkastelussa. Tämän puutteen paikkaaminen ei kuitenkaan mitä ilmeisimmin ole ollut teoksen toimittajien käsissä. Kuten

Kirja-arvostelu

Pohjola, Atlantti, maailma

Janne Mäkiranta

johdannossa todetaan, esimerkiksi kulutushyödykkeiden leviäminen on ollut merkittävässä osassa Atlanttista vuorovaikutusta ja tämän kaltaista tutkimusta tarvittaisiin lisää. Toisaalta perinteisempiä historiantutkimuksen teemoja ei ole syytä väheksyä ja teoksen tapaustutkimukset tuovat esiin mielenkiintoisia henkilöitä, jotka valottavat yksittäisten ihmisten toimintaa varhaismodernilla Atlantilla. Teosta voi näin ollen suositella kaikille Atlantista, Pohjolasta tai ylijärjaisuudesta kiinnostuneille lukijoille.